

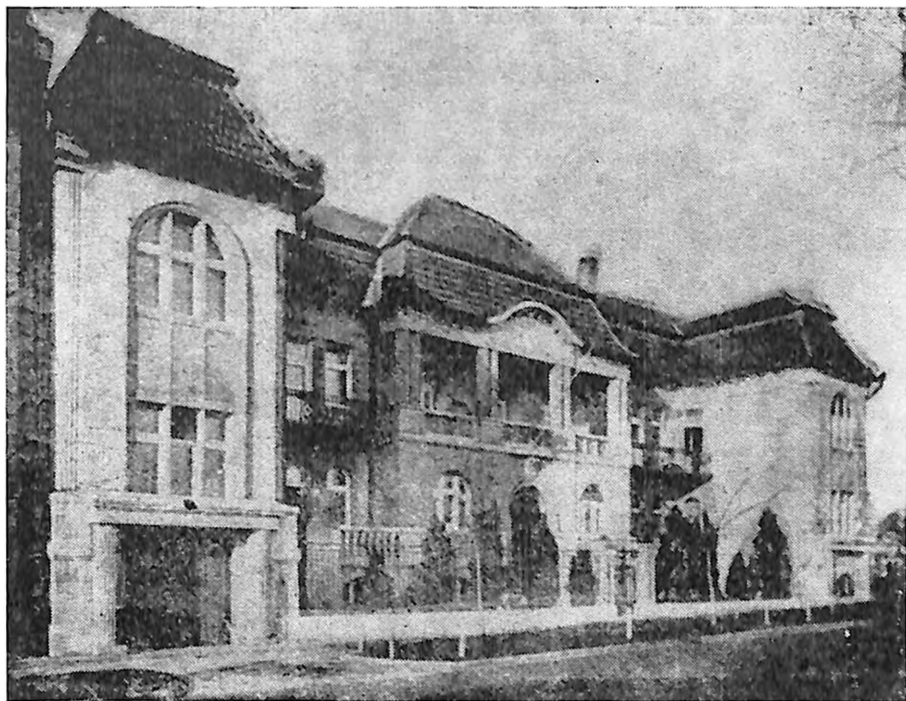
ISTORIJA JEVREJSKE BOLNICE »Dr SINGER BERNARD« U SUBOTICI

Osnivanje Jevrejske bolnice »Dr Singer Bernard« je usko vezano za ime Lajče Polaka, trgovca dobrotvora, koji je oko 1920. godine, prvo samo u krugu svojih poznanika, počeo da sakuplja dobrovoljne priloge za fond iz kojeg bi se osnovala bolnica. Iz sredstava istog fonda su se u početku školovali neki siromašni studenti medicine Jevreji, pa čak i mladi lekari. Kasnije je Polak proširio skupljanje priloga na sve veće jevrejske opštine predratne Jugoslavije. Ovaj fond je nazvao Fond Udruženja za Jevrejsku bolnicu »Dr Singer Bernard«. Dr Singer Bernard je bio rabin (sveštenik) u Subotici i uživao je poštovanje svih Subotičana, umro je 1916. godine. Od 1921. do 1923. Polak je sakupio toliko novca, da je Udruženje kupilo na periferiji Subotice zgradu, koja je uz izvesnu adaptaciju mogla zadovoljiti propise za privatnu bolnicu uz dogradnju nove zasebne zgrade za porodilište. Kapacitet prve stare Jevrejske bolnice bio je 35—40 kreveta.

U predratnoj Jugoslaviji živelo je oko 75.000 Jevreja. Izvestan broj tih Jevreja — ortodoksni — držali su se starih verskih tradicija u pogledu ishrane, i zbog toga su izbegavali bolničko lečenje u opštim bolnicama, ma koliko to bilo potrebno i indicirano. Jevreji Vojvodine gravitirali su još pre prvog svetskog rata i zbog toga budimpeštanskoj Jevrejskoj bolnici. Fond bolničkih postelja je bio i inače mali u našoj zemlji, a angažovanje lekara, pa i lekara Jevreja, bezizgledan u zdravstvenoj službi. Svaki lekar je želeo što veći bolesnički materijal da bi na fakultetima i na specijalizaciji stečeno znanje usavršavao i održao, a to je bilo nemoguće postići baveći se privatnom praksom. U ono vreme nije bila retkost da su lekari nakon specijalizacije ili da bi specijalizirali — radili u manjim ili većim bolnicama besplatno kao volonteri. Poznato nam je takođe, da se svaki specijalizirao o svom trošku i da je stipendija bila veoma velika retkost.

Osnivanje Jevrejske bolnice nije išlo bez teškoća, bilo je dosta opozicije sa svih strana. Ta opozicija se održala za celo vreme postojanja bolnice i doprinela je verovatno da je svako ko je radio

u Jevrejskoj bolnici znao da se mora maksimalno zalagati. Neosporno je da je Jevrejska bolnica u Subotici uživala ugled i uvrstila se u red najboljih zdravstvenih ustanova u predratnoj Jugoslaviji. Bilo je borbe i oko lokacije bolnice — zašto baš u Subotici, a ne u Novom Sadu ili u nekom drugom većem mestu. Šta je prevagnulo u rešenju ovog problema nije mi tačno poznato, ali mislim da je

Jevrejska bolnica u Subotici iz 1935. godine

važnu ulogu odigralo to što je inicijativa za osnivanje bolnice potekla upravo iz Subotice, kao i to što je veći broj lekara specijalista Jevreja upravo živeo i radio u tome gradu.

Veroispovest je imala izvestan uticaj na poslovanje bolnice. Bolnička zgrada pripadala je od 1935. godine Jevrejskoj veroispovednoj opštini, kojoj se plaćala kirija, a od koje je opština banci plaćala anuitete. Samo su bolnički uređaji bili vlasništvo »Udruženja dr Singer Bernarda«.

Stalni lekari i sekundarni lekari bili su Jevreji.

Bolničarke, babice i ostalo osoblje moglo je biti ma koje narodnosti i veroispovesti, ali šef kuhinje morao je biti Jevrej, jer je kuhinja bolnice bila »košer« pod nadzorom Ortodoksne crkvene opštine.

Bolesnicima jevrejske veroispovesti omogućeno je da obavljaju svoje verske dužnosti u zasebnoj sobi. Dozvoljeno je bilo da žene po običaju u petak uveče pale sveće. Svaki jevrejski praznik je svetkovan po tradicijama jevrejske veroispovesti.

Udruženje Jevrejske bolnice »Dr Singer Bernard« izradilo je statut na osnovu kojeg se upravljalo bolnicom. Ovaj statut sadržavao je nekoliko stavova koji su predstavljali novost — reformu — u vođenju bolnice. U tzv. širi upravni odbor su ušli predstavnici Udruženja jevrejskih opština i direktor ove bolnice, i ovo telo je rešavalo probleme koji su prelazili granice subotičke opštine a uži upravni odbor su činili predstavnici subotičke Jevrejske opštine.

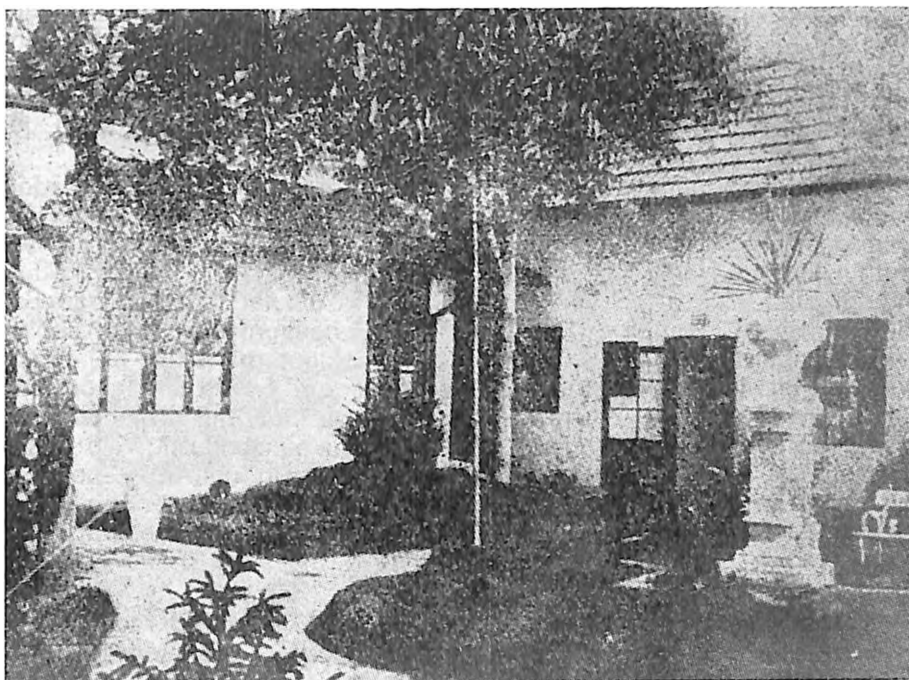

Natpis na zgradi Jevrejske bolnice

Po statutu bolnice u prvom redu primani su siromašni bolesnici jevrejske veroispovesti, koji su lečeni potpuno besplatno i za koje je moralo biti uvek slobodnog mesta, ali postojala je mogućnost da se u izuzetnim prilikama primi na besplatno lečenje i bolesnik druge veroispovesti, a ostali bolesnici su plaćali bolnicu i lečenje. Sem honorara, u troškove lečenja zasebno je ulazila upotreba operacione sale, kao i lekovi. Kasnije je sklopljen ugovor sa Zavodom za socijalno osiguranje i Osiguravajućim društvom »Merkur« i ukoliko je pacijent želeo a raspolagalo se slobodnom posteljom, mogao je biti primljen. Lekari su ove bolesnike lečili besplatno.

Po statutu, za troškove lečenja nije bila zadužena ni Jevrejska opština, ni opština mesta boravka bolesnika, već su troškovi lečenja

padali na teret postojećeg fonda, koji se održavao od uplate bolesnika prve i druge klase i od dobrovoljnih priloga, koje su članovi svih jevrejskih opština cele države stalno davali (prilikom velikih praznika, porođaja, venčanja, smrtnih slučajeva itd.) u korist bolnice. Među članovima osnivačima, kao i među davaocima dobrovoljnih priloga bilo je i nejevreja (onih koji nisu bili Jevreji).

Stara zgrada Jevrejske bolnice

Lekari specijalisti radili su besplatno, a primali su honorar samo za one bolesnike koji su plaćali i bolničko lečenje.

Određenu platu i celokupnu obskrbu primali su samo sekundarni lekari. Sem toga, sekundarni lekari su primali i 15% od svakog honorara lekara specijaliste, i tu su svotu delili među sobom, a 5% od honorara lekara specijaliste dobijala je instrumentarka, odnosno babica. Lekari specijalisti imali su pravo da ovih 20% svojih honorara naplate od pacijenta, a pacijenti su svaki honorar morali uplatiti u blagajnu bolnice. Ovakav obračun naknade za rad podseća nas na današnje nagrađivanje po učinku.

Sekundarne lekare je birao upravni odbor na dve godine, a nakon dve godine trebalo je ponovo raspisati konkurs da bi se omogućilo što većem broju mladih lekara da radi u toj bolnici. Direktor

je, ukoliko je za to postojalo obrazloženje, imao pravo da produži mandat sekundarnog lekara.

Bolničarke su većinom bile priučene. Primane su ponekad i bez ikakvog stručnog znanja, važna je bila ljubav prema ovom pozivu a svaki lekar ih je rado učio i vaspitavao. One su bile plaćene kao i ostale bolničarke u gradu, a dobijale su još stan i hranu besplatno. Nije bilo zabranjeno da bolničarka, babica ili sekundarni lekar primi zasebnu nagradu ili poklon od bolesnika ukoliko je bolesnik želeo da im se nakon boravka u bolnici na taj način oduži. Odnos između bolesnika i osoblja bio je srdačan, prijatan i pristupačan. Nepisani zakon bolnice je bio da se bolesnik mora osećati kao kod svoje kuće, ili u dobrom pansionu, gde mu je svaka želja, ukoliko se ne kosi sa propisima lečenja, ispunjavana. Dešavalo se da su bivši bolesnici testamentom zaveštali svoje imanje ovoj bolnici.

Za prvog direktora imenovan je dr Török Bela, koji je ujedno bio i internista, a pre nego što se doselio u Suboticu, asistent čuvenog profesora Koranjia u Budimpešti. Dr Török je bio čovek izuzetnih kvaliteta, odličan dijagnostičar, i njega se još i danas sećaju mnogi Subotičani. Kao odličan lekar bio je poznat i daleko van Subotice. Svoje pacijente je podvrgavao redovnom kliničkom ispitivanju. Laboratorijske preglede su vršili sekundarni lekari po njegovim uputstvima, a komplikovaniji su rađeni u privatnom laboratorijumu dra Šafera. Dr Török je uveo prvi u Subotici frakcionisane preglede stomaćnog sadržaja, kao i duodenalnu sondažu. Vrlo često je apliciran lek kroz duodenalnu sondu, sa vrlo dobrim uspesima. Dr Török je bio i odličan stručnjak u lečenju diabetesa. Svoje godišnje odmone provodio je najčešće na velikim klinikama, poznatim medicinskim centrima u inostranstvu. Do kraja svog života ostao je na čelu bolnice. Umro je 1937. godine.

Prvi hirurg je bio dr Wilhelm Imre, koji je pored rada u Jevrejskoj bolnici imao i svoj privatni sanatorijum. Posle njegove smrti 1930. godine, njegov novosagrađeni sanatorijum je pretvoren u pansion a 1935. godine otkupila ga je, od njegovih naslednika, Jevrejska veroispovedna opština za novu Jevrejsku bolnicu, u kojoj je bilo 50 kreveta i koja je mogla da se takmiči sa sanatorijumima ma kog velikog grada. Za ovo veliko dostignuće moglo se zahvaliti umnogome tadašnjem predsedniku Jevrejske opštine dr Kalmar Elemeru. Danas je u ovoj zgradi smešteno ginekološko odeljenje Opšte bolnice.

Ginekologiju je u početku vodio sin pok. dr Singer Bernarda, dr Sekelj Imre, koji se specijalizirao u Nemačkoj. On je uveo modernu ginekologiju i akušerstvo u Subotici sa hospitalizacijom porodilja. Nakon njegove suviše rane smrti, 1932. godine, na to mesto postavljen je dr Nej Ladislav, koji je nastavio rad svoga prethodnika i ostao u bolnici sve dok je okupator nije oduzeo 1942. godine. Dr Nej je uživao najveće poštovanje, poverenje i ljubav svojih bolesnika. Poznat je i dan danas svima kao Laci-bači. Danas u svojoj 88-oj godini živi u Subotici i najlepšim periodom svog života smatra

Porodajno odeljenje stare Jevrejske bolnice

vreme kada je radio u Jevrejskoj bolnici. Bio je zaista neumoran, nije bila retkost da se dnevno 5—6 i više puta pojavi u bolnici, nije znao za radno vreme, radio je i danju i noću. Prisustvovao je svakom porođaju iako je imao odličnu babicu i priučene sekundarne lekare. Za vreme mog četvorogodišnjeg rada (bila sam sekundarni lekar) nije bilo ni jedne smrti od asfiksije, no dešavalo se da se dr Nej satima borio za život jednog odojčeta Taj posao nikad nikome nije prepustio. I danas je okružen ljubavlju, priznanjem i zahvalnošću svojih nekadašnjih bolesnika. Nije retkost da ga i sada potraži i zamoli za savet za svoju kćer ili unuku neka njegova nekadašnja pacijentkinja.

Sem ovih specijalista, izabrani su i za ostale manje frekventne grane medicine stručnjaci, tada mladi specijalisti, koji su prihvatili osnovna načela statuta Jevrejske bolnice — svakog lečiti, bez razlike da li je platio ili ne, po najboljem znanju.

Nakon smrti dr Wilhelma za hirurga je izabran dr Balog Ernest, a 1934. godine izabran je i ortoped hirurg dr Hollender Artur, s tim što je svaki pacijent imao pravo da bira jednog od ove dvojice hirurga. Ukoliko se desilo da pacijent nije želeo da bira, radili su naizmenično. Nije se nikada desilo da se jedan od hirurga svojevoljno odrekao jednog bolesnika, iako je taj bio besplatni bolesnik. Bilo je najstrožije zabranjeno da ma ko od osoblja preporučuje jednog od lekara hirurga, kazna za to bila je momentalni otpust bez otkaza.

Tonzilektomije su vršene sa određenom ekipom (specijalista operator dr Abelsberg, instrumentarka za tu vrstu operacija, sestra i sekundarni lekar anestetičar). Trepanacije i odstranjenja stranih tela iz traheja i bronhija bili su česti poduhvati dr Abelsberga, koje je izvodio izvanrednom i na daleko poznatom veštinom. 1959. godine umro je kao primarijus Opšte bolnice u Subotici.

Dr Schreiber je vodio brigu o bolesnicima sa oboljenjima očiju. Uživao je naročito poverenje i poštovanje svojih bolesnika, koji su najčešće bili stariji ljudi i koje je on tretirao sa izvanrednom pažnjom i naročitim taktom. Donedavno je radio kao primarijus očnog odeljenja Opšte bolnice u Subotici.

Urološke bolesnike lečio je dr Frenkel Endre. Ovih bolesnika bilo je uvek u bolnici, jer su dolazili iz cele gornje Bačke u Jevrejsku bolnicu. Dr Frenkel je 1936. godine uveo litotripsiju u transuretralnu prostatektomiju sa vrlo lepim rezultatima. Nakon oduzimanja bolnice dr Frenkel je izlazio u susret svojim starim bolesnicima u svojoj privatnoj ordinaciji radeći i dalje po statutu Jevrejske bolnice. Pošto se vratio iz deportacije, vodio je Antivenerični dispanzer u Subotici. Umro je 1953. godine.

Nakon smrti dra Török Bele, za upravnika bolnice izabran je dr Šafer Aladar, rodnom iz Feketića, koji se nastanio u Subotici 1912. godine kao prvi ginekolog-akušer. Godine 1914. pošao je u prvi svetski rat, iz kojeg se 1918. godine vratio bez desne ruke. Kao težak invalid započeo je novi život specijalizirajući bakteriologiju i serologiju. Posle rata jedini on je radio bakteriološke i ostale laboratorijske preglede za ceo grad i okolinu. Umro je 1967. godine.

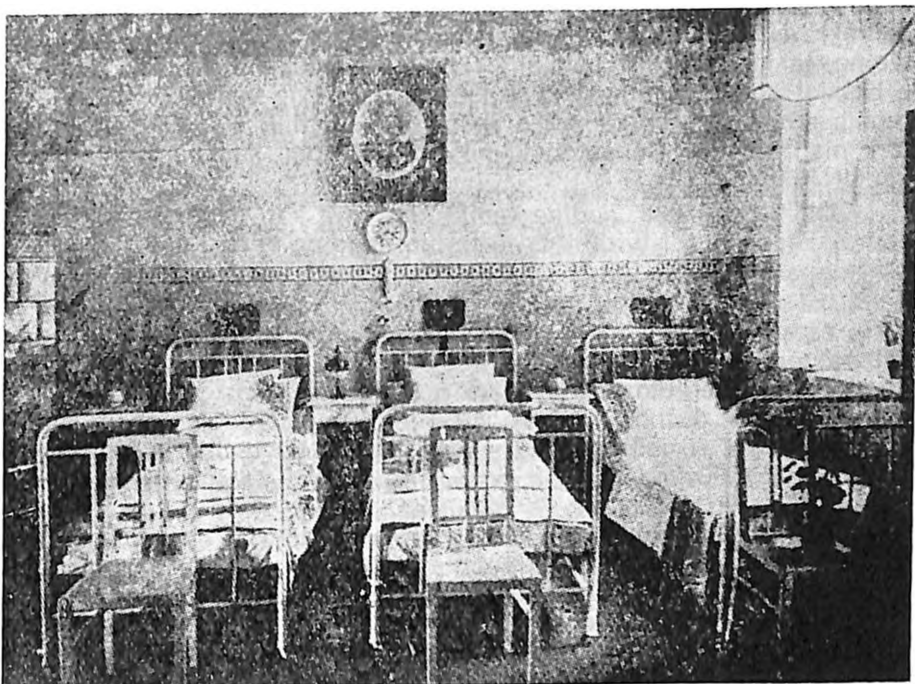
Za internistu je izabran mladi, poznati, veoma cenjen i omiljen dr Brumer Ladislav, neumoran lekar, koji je radio od jutra do večeri. Bio je jedan od lekara Osiguravajućeg društva »Merkur«. Godine 1944. odveden je na prisilan rad u logor i zbog jedne diverzije okupator ga je streljao kao taoca.

Osim dra Brumera izabrani su još kao konzilijarni lekari: dr Wolf, dr Herman, dr Milko i dr Kohn.

Rendgenolog dr Mezei Ladislav služio se u početku rendgenom u svojoj ordinaciji, po statutu bolnice, tj. za besplatne bolesnike besplatno, a za one koji su plaćali uz određeni honorar. Od 1935. godine uređen je rendgen kabinet u novoj Jevrejskoj bolnici. Dr Mezei je zbog svoje pristupačnosti i vedrine bio veoma omiljen među pacijentima. Godine 1944. deportovan je sa celom porodicom i svi su poginuli u Aušvicu.

U novoj bolnici je već 1935—1936. godine korišćen i prvi EKG aparat u Subotici, svojina dr Lewy Geze, koji se tada bavio kardiologijom. Danas živi u Beogradu kao penzioner.

Dečji lekar bio je dr Berger Imre — pedijatar — čija je dužnost bila da sem bolesne dece pregleda i svako novorođenče. Sem njega je, po potrebi i želji bolesnika, ordinirao i dr Wolf Julije, ce-

Bolesnička soba u staroj Jevrejskoj bolnici

njen ne samo kao odličan pedijatar već i kao jedan od najboljih dijagnostičara, tako da nije bila retkost da su ga i ostali lekari specijalisti, ili pak bolesnici pozivali u konzilijume. Dr Berger se nakon deportacije iselio u Ameriku, gde je pre nekoliko godina umro. Dr Wolf je nakon deportacije nastavio rad u ovom gradu. Umro je 1954. godine.

Od sekundarnih lekara prva je bila dr Fogl Ibolja, koja je bila neobično omiljena među bolesnicima i sigurno je da je svojom ličnošću mnogo uticala na srdačan i humani prijem i postupak sa bolesnicima. Dr Fogl Ibolja je pokušala samoubistvo uoči deportacije juna 1944. godine, ali je iako u besvesnom stanju, deportovana sa ostalim Jevrejima. Umrla je u Bačalmašu, gde je i sahranjena.

Iza nje su radili još: dr Hauzer Hilda, uvek raspoložena i vedra, koja je pozitivno uticala na celokupnu atmosferu u bolnici; dr Šimon Lipot koji je nakon završenog staža otišao u Čantavir a poslednje godine svog života proveo je kao cenjeni lekar sektorske ambulante u Subotici.

Među sekundarnim lekarima isticao se svojom pristupačnošću i dobrotom dr Fišer Josip, koji je posle rata bio glavni lekar Zavoda za socijalno osiguranje u Subotici, a danas živi i radi u Izraelu. Sa njim je radio i dr Goldštein Vilim, naročito popularan zbog svojih demokratskih nazora. Osobito su ga interesovale hirurške grane medicine, te je i postao specijalista hirurg i ginekolog u JNA. Radio je u bolnici do kraja njenog postojanja, a zatim je bio jedini lekar jevrejske ambulante smeštene u Jevrejskoj opštini, sve dok ga okupatori nisu odveli. Danas živi u Herceg-Novom kao penzionisani lekar JNA.

Od 1934—1938. godine radila sam i ja kao sekundarni lekar u Jevrejskoj bolnici i tvrdim da je to bio najlepší period mog lekarskog staža.

Iza mene radila je još pok. dr Hercog Livija do 1942. godine tj. do prestanka postojanja bolnice. Dr Hercog Livija postala je posle rata jedan od najpoznatijih boraca na polju suzbijanja tuberkuloze, vodeći Antituberkulozni dispanzer u Subotici. Umrla je 1960. godine.

Osećam dužnost da se osvrnem na saradnju naših bolničarki, koje su u velikoj meri svojom savesnošću doprinele dobrom glasu naše Jevrejske bolnice. Neke od njih su se toliko istakle da su svima nama ostale u trajnoj uspomeni.

Prva sestra koja je bila kvalifikovana i koju je doveo sa sobom iz Nemačke dr Sekelj bila je sestra Nelly. Ona je od samog početka sređivanja bolnice uticala na celu njenu organizaciju, jer je u tome već imala iskustva. Ona je ostala svega nekoliko godina u ovoj bolnici, jer se zatim vratila u svoju domovinu.

Druga nezaboravna sestra bila je Klajn Ari iz Zrenjanina. Obrazovana i inteligentna izabrala je ovaj poziv, jer iz materijalnih razloga nije mogla studirati medicinu. Dugi niz godina radila je u ovoj bolnici, koju je teška srca napustila zbog bolesti svoje majke. Pogubljena je sa ostalim Jevrejima Zrenjanina 1942. godine.

Sestra Tereza je došla u bolnicu u samom početku. Imala je izvanrednog smisla za taj poziv, tako da je uprava rešila da je uputi na školovanje u babičku školu u Zagreb. Već za vreme školovanja naročito se istakla. Odrekla se stipendije i ostala je kroz dugi niz godina kao prva instrumentarka pokojnog profesora dr Dursta, što je svakako bilo veoma laskavo. Vratila se 1941. godine i nastavila rad kao terenska babica u opštoj službi. Danas živi u Subotici kao penzionisana babica.

Umesto nje na školovanje je poslata u segedinsku babičku školu Madar Vilma, koja se 1934. godine vratila kao diplomirana babica. Bila je tiha, mirna i veoma taktična, te je lako zadobila poverenje svojih pretpostavljenih i porodilja. Posle prestanka rada bol-

nice, prešla je u opštu službu. Živi u Subotici kao penzionisana babica.

Dok je Madar Vilma bila na školovanju, dužnost babice vršila je Fišer Ruža, mlada, jedva osamnaestogodišnja devojka, puna vedrine i humora, neobično bistra i pokazivala je naročitu sklonost za ovaj poziv. Sem dužnosti babice, bila je i instrumentarka. Nezaboravna je njena sugestivna moć, kojom je umirujuće uticala na pacijente i snalažljivost u utvrđivanju dijagnoze. Napustila je bolnicu 1940. godine kada se udala za tada mladog lekara, a danas nama svima poznatog profesora dr Goldmana. Živi i radi u Novom Sadu.

Sestra Giza bila je uzor pedanterije, urednosti i tačnosti, zbog čega ju je naš najstrožiji lekar dr Abelsberg i izabrao za svoju instrumentarku. Ostala je u bolnici sve dok je ista postojala. Danas živi u Subotici i jedan sin joj je lekar.

Sestra Magda je ostala u uspomeni kao žena koja je imala blagu, tihu narav i koju su obožavali bolesnici zbog njene dobrote i prisnosti. Udala se za danas poznatog pravnika sudiju dr Brauna, stradala je sa svojim malim sinčićem u gasnoj komori Aušvica.

Najmlađa od svih sestara bila je Fišer Milika. Krasile su je sve vrline dobre sestre, odlične i verne saradnice. Posle rata radila je kao laborant u ATD u Subotici. Na žalost umrla je vrlo mlada od srčane mane, koju je zadobila za vreme rata nakon jedne teške infekcije. Bila je verna saradnica pok. dr Hercog Livije.

Najzad, sestra Vica, neobično humana, mirna, disciplinovana žena srednjih godina, koja se primila najteže dužnosti u ovoj bolnici — dužnosti noćne sestre. Besprimerno je bilo njeno shvatanje dužnosti i osećanje odgovornosti prema radu i bolesnicima. Radila je svake noći. Bolesnici su je veoma voleli. Od svoje zarade školovala je svoje troje dece u inostranstvu, to je i bio razlog što je nismo smenjivali sa ove teške noćne službe, koju je ona neobično volela i koje se nikako nije htela odreći, sve do 1937. godine. Tada je silom prilika, zbog bolesti, bila primorana da prestane sa radom, te smo noćnu službu organizovali po propisima bolnice. Umrla je pre 6—7 godina u inostranstvu kod svoje dece.

Sve sestre, sem sestre Vice, koja to nije želela stanovale su i imale potpunu opskrbu u novoj bolnici kao i tehničko osoblje, što je svakako mnogo doprinelo prisnom i bliskom odnosu među svima koji su radili u bolnici. Ne sme se zaboraviti da određenog radnog vremena nije bilo, radilo se uvek kada je to posao iziskivao.

Poslednji, najžalosniji period bolnice za Jevreje bio je »geto bolnica« koju smo morali osnovati kada su Jevreji iseljeni iz grada u geto. Ova bolnica je bila smeštena na teretnoj stanici u za to određenim prostorijama. Ovde su se nagomilali bolesnici iz cele okupirane Bačke koji su do tada ležali u raznim drugim bolnicama. Veći deo lekara, naročito specijalisti, bili su tad već internirani u Bačku Topolu, a bolnicu su vodili i radili u njoj svi oni koji su živeli u getu. Upravnik te bolnice bila sam ja. Ova bolnica je nakon našeg odlaska razorena bombardovanjem.

Ovim se i završava istorijat Jevrejske bolnice, za koju posle rata nije bilo više ni potrebe, jer se od 6.000 Jevreja u Suboticu vratilo samo 1.550. Od onih koji su se vratili priličan broj se iselio u Izrael da bi ih daljina i promena sredine što manje podsećala na gorka iskustva nehumanosti fašizma u bližoj prošlosti.